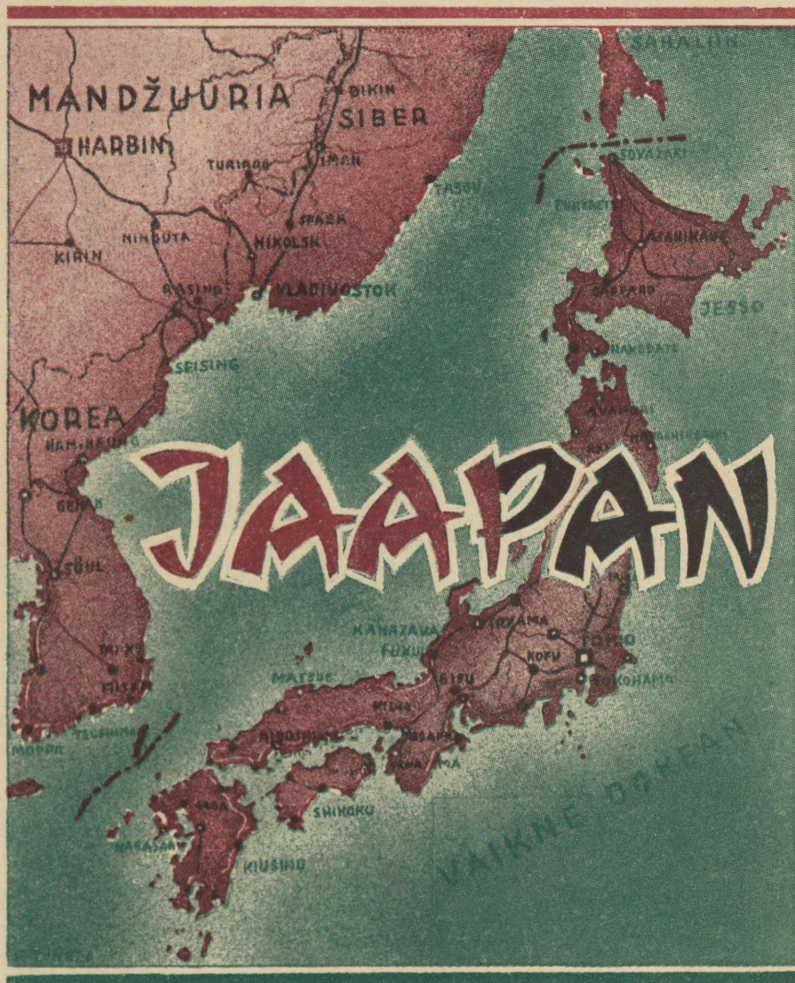

Duplum

A-16069

J. PLÖŠEVSKI

RAK-POLIITILINE KIRJANDUS <TALLINN

ABIKS
MAJANDUS-POLIITILISE GEOGRAAFIA
ÕPPIJAILE

J. Plõševski

JAAPAN

RK „POLIITILINE KIRJANDUS“
TALLINN — 1946

22126
A 16069

2. septembril 1945 kirjutas Jaapan alla tingimusteta kapitulatsiooni aktile. Meie Punaarmee ja meie liitlaste relvastatud jõudude löökide all tunnistas Jaapan end võidetuks ja pani relvad maha.

„Jaapani imperialismi — fašismi ja agressiooni peakolde idas — lüüasaamisel“, toonitas sm. Molotov oma kõnes 6. novembril 1945, „ja Hiina vabastamisel jaapani röövvaldajaist on määratu suur positiivne tähtsus Aasia maade, ja mitte ainult Aasia maade, demokraatlikule arenemisele. Selle võidu kindlustamine on kõigi demokraatlike maade huvides.“

Seepärast on täiesti loomulik, et Nõukogude rahvas tunneb suurt huvi selle vastu, mida kujutab endast Jaapan ja misugused protsessid toimuvad seal pärast sõjategevuse lõpetamist.

*

Jaapani saarestik asub Ida-Aasia mandri ranniku vastas. Päris-Jaapan koosneb neljast suurest saarest — Hokkaido, Honsiu, Sikoku ja Kiusiu ning 480 väikesest saarest. Kogu Jaapani territoorium on umbes 3675 ruutkilomeetrit suur. Idast ja kagust uhuvad Jaapani saarestikku Vaikse ookeani, põhjast Ohhoota mere, läänest Jaapani mere ja lõunast Ida-Hiina mere vood.

Jaapani saarte rannajoon, eriti idas ja kagus, on õige saki-line: seal on rohkesti sügavale maasse lõikuvaid lahtesid ja lahekesi ning kaugele merre ulatuvaid poolsaari ja neemi. Rohkearvulised looduslikud sadamad loovad ülisoodsaid tingimusi jaapani merelaevanduse ja merekaubanduse arenemisele.

Jaapan on üldiselt mägine maa. Jaapani mägede keskmine kõrgus on 1600—1700 meetrit, kusjuures nende tipud tõusevad kuni 3000 meetri kõrguseni ja üle sellegi. Lausikmaid leidub ainult piki rannikut ja need hõlmavad vaevalt $\frac{1}{3}$ kogu Jaapani pindalast.

Suuri jõgesid Jaapanis ei ole. Kõige pikemad jõed on: Isikari — 365 kilomeetrit, Tesio — 306, Sinano — 369 ja Tonehava — 322 kilomeetrit. Sademete rohkuse tõttu on Jaapani jõed küll veerikkad, kuid oma ülemjooksul on nad täis kärestitikke ja koski ning laevasõiduks kõlbmatud.

Jaapani järved on samuti väikesed. Suurimaks järveks on Biva — Honsiu saarel — umbes 700 ruutkilomeetrit suur. Ülejäänud seitse suuremat järve ei ületa oma pindalalt 100 ruutkilomeetrit.

Jaapani kliima erineb märksa Vahemeremaade kliimast, kuigi need asuvad samal laiuskraadil. Jaapani kliima on niiskem ja aasta keskmine temperatuur on tunduvalt madalam. Soojade ja külmade merevooluste ja monsuunide ning Jaapani saarestiku ulatuse tõttu põhjast kaugele lõunasse on Jaapani kliima väga mitmekesine. Keskmine temperatuur jaanuaris kõigub — 6° (põhjas) ja + 7° (lõunas) vahel, juulis vastavalt 17 ja 27 kraadi vahel. Ka sademete rohkus on väga mitmekesine, kõikudes 1000 kuni 2500 millimeetri vahel aastas. Sademete rohkus ja pikk soe suvi suuremas osas Jaapanist soodustab taimestiku lopsakust ja mitmekesisust. Lõuna-Jaapanis saadakse kaks lõikust aastas.

Jaapani rahvaarv oli 1940. aastal 72 miljonit inimest. Rahvastiku rahvuslik koosseis on ühtlane — 99% rahvaarvust on jaapanlased. Seevastu on saarte asustus väga ebahühtlane. Nii on Honsiu saarel üle 54 miljoni elaniku, Kiusiu saarel 10,5 miljonit, Sikoku saarel 3,4 miljonit ja Hokkaido saarel 3,2 miljonit elanikku. Rahvastiku keskmine tihedus — 190 inimest ruutkilomeetril — jääb märksa taha Inglismaa, Belgia ja Hollandi rahvastiku tihedusest, Hokkaido saarel aga ei kütüni see isegi 40 inimesele ruutkilomeetril. See võtab ühtlasi ka aluse Jaapanis nii laialdaselt levinud „teoorial“, et Jaapan olevat ülerahvastatud, „teoorial“, mida Jaapani militarism kasutas oma agressiivse asumaade poliitika õigusdamiseks.

suur ning seal oli 1940. aastal 6 778 800 elanikku. Suuruselt järgmised Jaapani linnad on: Osaka — 3 252 000, Nagoja — 1 328 000, Kioto — 1 090 000, Jokohama — 968 000 ja Kobe — 967 000 elanikku. Seega elas ainuüksi neis kuues Jaapani suurlinnas 15 miljonit inimest ehk 20% kogu rahvaarvust.

*

Jaapan asus kapitalistliku arenemise teele hiljem kui teised riigid. Mitme sajandi vältel valitsesid Jaapanit majanduslikult ja sõjaliselt mõjuvõimsad feodaalid, kuigi vormiliselt oli riigipeaks keiser. Aastal 1600 haaras Jaapanis võimu jaapani suurfeodaal Tokugava, kes kuulutas enese 1603. aastal šoguniks (sõjavägede ülemjuhatajaks). Sellest ajast alates valitses Jaapanis tervenisti 2 $\frac{1}{2}$ sajandit, kuni 1867. aastani, Tokugava feodaalne dünastia.

Feodaalse korra ja oma seisundi säilitamiseks võtsid šogunid Tokugava dünastiast tarvitusele mitmesuguseid abinõusid. Surmanuhtluse ähvardusel oli elanikkonna kõigil kihtidel peale samuraide kategooriliselt keelatud relvade kandmine ja omandamine. Eriti kitsendatud olid talurahva õigused. Talupoeg oli feodaalhärra pärisori. Ta ei tohtinud tarvitada toiduks riisi, tal oli keelatud naabrite külastamine, välja arvatud šoguni poolt määratud ja selle isikliku elu tähtpäevadega seotud päevil, tal oli keelatud tegelda kaubanduse ja käsitööga ning ta ei tohtinud luua sidemeid linnakodanikega. Politseilise järelevalve süsteem nii talurahva kui ka linnakehvikute üle oli viidud äärmuseni. Sel ajajärgul arendatigi välja see politseirežiim, administratiivse omavoli, ülekohtu ja kodanike nuhkimise režiim, mis sai Jaapani keisririigi alusambaks.

Välisohtude vastu võitlemiseks andis esimene šogun Tokugava dünastiast — Iejasu — seaduse, millega keelati igasugune välismaalaste tegevus Jaapanis. Ühtlasi keelati sama seadusega surmanuhtluse ähvardusel jaapanlastel suhtlemine välismaalastega ja lahkumine oma riigi piiridest. Õiguse välismaalastega kaubitsemiseks jättis Tokugava endale ning määras selleks otstarbeks väikese Desima saarekese Nagasaki

lähedal, kus rangelt piiratud arvul võisid maabuda välismaised kaupmehed kaubitsemiseks šoguni ametnike vahendusel. Nii viisi oli Jaapan välismaast isoleeritud üle 200 aasta — kuni XIX sajandi keskpaigani.

Tokugava šogunaadi ajal jagati kogu elanikkond nelja sisse: samuraid, talupojad, käsitöölised ja kaupmehed. Samuraid moodustasid eesõigustatud sõduriseisuse. Nad olid feodaalide kaitsemeeskondadeks, pidades end ülal neilt riisi näol saadava aastamoona abil. Nende elukutse oli sõdimine ja nende organisatsiooniline põhiseadus — busido — keelaš neil igasuguse muu tegevuse, peale sõdimise. Et aga Tokugava šogunaadi režiimi tingimustes sõdasid üle kahesaja aasta vältel peaaegu ei olnud, hakkas samuraide eesõigustatud seisund vähehaaval vankuma. Feodaalvürstid tegid kokkutõmbamisi kaitsemeeskondade ülalpidamise kuludes, vähendasid samuraidel riisinorme ning üha sagedamini lakkasid neile hoopiski palka maksmast. Lahendus leiti lõpuks selles, et neile kingiti maatükke ühes talupoegadega, mislābi samuraid muutusid väikemõisnikeks.

Ometi ei suutnud feodaalvürstid suurearvulist samuraide peret maaga varustada. Kui osa samuraisid oma kinkemõisadesse siirdus ja seega mõisnikekihile aluse pani, pidi ülejäänud osa samuraisid oma isandate teenistusse edasi jääma või teissuguseid äraelamise võimalusi otsima. Paljud jätsid maha oma leivavanemad ja siirdusid linnadesse, hakates kaupmeesteks või käsitöölisteks. See põhjustas teatava osa samuraide rahulolematuse Tokugava režiimi vastu.

Feodaalkorra rõhumise vastu astus välja ka talurahvas. Reglementidest ja karmist politseirežiimist hoolimata said talurahva ülestõusud Tokugava ajal Jaapanis üsna sagedasteks nähtusteks: ajavahemikus 1603. kuni 1703. aastani registreeriti 80 talurahva ülestõusu, 1704. kuni 1803. aastani — 254 ülestõusu ja 1803. kuni 1868. aastani — 236 ülestõusu. Mõned neist ülestõusudest arenesid massilisteks liikumisteks ning hõlmasid kuni 200 000 talupoega.

Linnakodanlusel ja kaupmeeskonnal ei olnud nende tähtsast osast majanduslikus elus hoolimata kogu Tokugava režiimi vältel mingisuguseid õigusi. Kodanluse käes oli küll suuri maavaldusi kogu maal, kuid neid ei tunnistanud vormiliselt tema

omaks. Šoguni võim segas end alatasa kaubandusse ja töös-
tusse, määrates üha uusi makse ja kitsendusi. Ka šogunaadi
kätte koondatud väliskaubanduse monopol oli kodanlusele
kahjulik. Kõik need asjaolud tekitasid kodanluses rahulole-
matust Tokugava režiimi vastu.

XIX sajandi keskel oli Jaapanis kujunenud üsna suuri
jõude, kes tegutsesid Tokugava šogunaadi vastu. Need Toku-
gava-vastased jõud koosnesid: kogu feodaalse režiimi vastu
ülestõusnud talurahvast; nõrgast jaapani kodanlusest, kes
ihkas vabaneda feodalismi köidikuist, kuid kartis taluraha
sõda enda vastu, olles ise suurmaaomandite kaudu seotud
feodaalse režiimiga; osast samuraidest, kes soovisid näha
Tokugava šogunaadi kukutamist, kuid seejuures vana feo-
daalse korra taastamist; osast suurfeodaalidest, kes olid seotud
kaubanduse ja areneva tööstusega ega soovinud seepärast
näha mitte feodaalse korra hävitamist, vaid selle kohanda-
mist oma isiklikele nõuetele ja huvidele.

Välisriigid nõudsid korduvalt „uste avamist“ Jaapanisse,
kuid Tokugava valitsus lükkas need nõudmised iga kord
tagasi. Lõpuks 1854. aastal sundis Ameerika sõjalaevastiku
eskaader Tokugava valitsuse järeleandmisele ja „uste ava-
misele“ Jaapanisse. Välismaalaste sissepääs maale valas
šogunaadiga rahulolematute elementide tulle õli. Opositsioon
tõstis julgesti pead. Aastail 1867—1868 toimus kõigi rahul-
olematute jõudude relvastatud ülestõus šoguni vastu. Üles-
tõusu juhtisid kodanlustunud feodaalid ja suurokodanlus. Toku-
gava kukutati.

Kuid pärast Tokugava režiimi kukutamist sattus šoguni-
vastane koalitsioon vastamisi rahulolematute talurahvamas-
sidega. Moodustus feodaalne-kodanlik blokk, kel õnnestus
tugevate ja hästi relvastatud samuraide jõudude abil talu-
rahvaliidumist maha suruda.

Võimule tulnud feodaalne-kodanlik blokk oli sunnitud
teostama rea majanduslikke ja poliitilisi reforme. Kaotati
kitsendused elukutsevalikul, likvideeriti tsunftid ja gildid,
igauks sai õiguse tegelda kaubanduse, põlluharimise, käsi-
tööga jne., likvideeriti feodaalsed vürstkonnad ja asendati
need prefektuuridega, millede ülemad määrati keskvoimu
poolt. 1871. aastal teostas valitsus maareformi, mis kinnis-

tas maa nende eraomandiks, kes seda tegelikult harisid. Feodaalide suurmaapidamised osteti riigi poolt välja.

Nende uuenduste tulemuseks olid soodsad eeldused Jaapani astumiseks kapitalistliku arenemise teele. Ühtlasi jäi püsima ka suur hulk feodalismi riismeid, mida ei likvideeritud. Seepärast oli Jaapani 1868. aasta revolutsioon poolik, kodanlik revolutsioon.

11. veebruaril 1889 kuulutati välja Jaapani põhiseadus. Sellest ajast muutus Jaapan vormiliselt konstitutsiooniliseks monarhiaks. Ometi ei piira Jaapani põhiseadus vähimalgi määral keisri võimu. Põhiseaduse esimene peatükk annab keisrile sellised võimueesõigused, mis tegelikult võtavad parlamendilt igasuguse tähtsuse rahvaesinduse organina. Piisab vaid Jaapani põhiseaduse üksikute paragrahvidega tutvumisest, et mõista Jaapani antidemokraatliku riigikorra olemust.

Jaapani põhiseaduse esimene paragrahv lausub: „Jaapani keisririiki peab juhtima ja tema üle peab valitsema igavesti kestev keisrisugukond.“ Kolmas paragrahv: „Keiser on püha ja puutumatu isik.“ Neljas ja kuues paragrahv näevad ette, et „keiser on keisririigi pea, kelle käes on kõik kõrgeimad õigused ja kes teostab neid“ ning et „keiser kinnitab seadusi ja korraldab nende väljakuulutamist ja täitmist.“ Ka parlamendi suhtes on keisril täielik võimutäius, nagu seda näeb ette põhiseaduse seitsmes paragrahv: „keiser kutsub kokku keiserliku parlamendi, avab, lõpetab ja lükkab selle edasi ning saadab laiali saadikutekoja.“ Tarviduse korral on keisril õigus „seaduste asemel anda kõige kõrgemaid käske“. Põhiseaduse üheteistkümmes, kaheteistkümmes ja kolmeteistkümmes paragrahv näevad ette, et keiser on armee ja sõjalaevastiku ülemjuhataja, määrab kindlaks armee ja sõjalaevastiku organisatsiooni ja koosseisu ning et „keiser kuulutab sõda ning sõlmib rahu- ja muid lepingud.“ Temale kuulub ka amnestia, õiguste tagasiandmine jne. õigus.

Jaapani keisririigi tähtsaimaks organiks on ministrite kabinet, kes ei ole vastutav mitte parlamendi, vaid keisri ees. Jaapani ministrite kabineti iseärasuseks on see, et sõja- ja mereminister etendavad seal erilist osa. Sõjaministriks võib olla ainult tegevväe kindral, keda kindralstaap selleks valib.

Järelikult ei saa ilma sõjaväeliste ringkondade nõusolekuta moodustada ühtki ministrite kabinetti. Sõjaväeliste ringkondade rahulolematuse valitsuse poliitikaga toob kohe kaasa valitsuse lahkumise, sest sõjaväelised ringkonnad kutsuvad oma ministri kabinetist ära, mis otsustabki selle saatuse. Seda meetodit on Jaapani sõjaväeline klikk õige sagedasti kasutanud temale vastuvõtmatu kabineti kukutamiseks. See on maksev ka mereministri kohta, kelle seljataga seisavad mereväe ringkonnad. Sõja- ja mereminister alluvad otseselt keisrile, minnes mööda peaministrist. Keisri juures on 25-liikmeline salanõukogu. Salanõunikud määrab keiser kogu eluajaks võimumeeste, erukindralite, admiralide, kõrgemate riigiametnike ja suurtöösturite hulgast. Salanõukogu ülesandeks on kontrolli teostamine ministrite kabineti üle ja selle otsuste sanktsioneerimine.

Jaapani parlament koosneb kahest kojast: ülemkojast ja alamkojast ehk saadikutekojast. 410—412 liikmeline ülemkoda koosneb viiest rühmast: printsid, vürstid ja markiid — koja pärusliikmed; krahvid, vikontid ja parunid, kes nende rühmade poolt on valitud 7 aastaks; kõrgemad ametnikud, kapitalistid ja mõisnikud, kes on määratud keisri poolt eluajaks; kõrgete maksude maksjad, kes valitakse nende poolt, kes maksavad 300 jeeni ja rohkem otseseid makse aastas; keiserliku akadeemia 4 liiget, kes määratakse keisri poolt 7 aastaks.

Alamkoja 466 liiget valitakse 4 aastaks „üldise valimisõiguse“ alusel, mis on ainult meestel, kes on 25 aastat vanaks saanud, elanud vähemasti ühe aasta vastavas valimisringkonnas ega saa „ainelist toetust“. Sõjaväelastel ja õppival noorsool valimisõigust ei ole.

Vormiliselt on mõlemad koad üheõiguslikud, tegelikult aga on ülemkojal suuremad õigused. Alamkoja laialisaatmiseks on ministrite kabinetil õigus, ülemkoda aga laiali saata ei saa. Ülemkojal on õigus alamkoja poolt vastuvõetud seaduseelnõusid seisma panna või tagasi lükata.

Jaapani parlamendi üheks peafunktsiooniks on riigielarve kinnitamine, kuid siingi on põhiseaduses ette nähtud võimalusi parlamendi „õigustest“ mööda minna. „Kui keiserlik parlament ei hääletanud elarve poolt või kui ei ole suudetud

eelarvet koostada," lausub üks põhiseaduse paragrahve, „hakkab valitsus ellu rakendama eelmise aasta eelarvet“. Sõjavägi ja sõjalaevastik ei olnud parlamendist vähimalgi määral sõltuvad. Sõjaväe ja sõjalaevastiku isikliku koosseisu igasugust suurendamist teostati valitsuse poolt parlamendist mööda minnes.

*

V. I. Lenin on korduvalt konstateerinud jaapani imperiaalsi spetsiifilist iseärasust, selle sõjalis-feodaalset iseloomu ja erilist agressiivsust. Jaapani eriline huvi „röövida võõraid rahvaid, Hiinat jt.“, rõhutas Lenin, „osalt täiendab, osalt asendab nüüdisaegse, moodsa finantskapitali monopoli (Teosed, kd. XIX, lk. 309—310). XX sajandi algul Jaapan ja Saksamaa „tegid hüppe nii kaugele, et esimene jõudis mööda Prantsusmaast ja hakkas välja tõrjuma Inglismaad maailmaturul, ja teine jõudis mööda Venemaast“ (J. S t a l i n, „Leninismi küsimusi“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945, lk. 74).

Kapitali kuhjumise tasemelt asub Jaapan ühel esimestest kohtadest nüüdisaegses kapitalistlikus maailmas. Monopolistlikud suurkontsernid — Mitsui, Mitsubisi, Sumitomo, Jasuda ja teised — on viimase kümne aasta vältel ülevõimu saanud kõigil majanduse aladel. Sellega rööbiti püsivad tänapäevani vanad feodaalsed suhted põllumajanduses, palgatöö alal jne. Näiteks tööjõu palkamine toimub paljudel juhtumitel ikka veel lepingu sõlmimise teel mees- või naistöölise vanemate ja ettevõtja vahel. Töötasu ei maksta välja mitte töölisele, vaid saadetakse selle vanemaile. Esmaklassilise tehnikaga sõjatehaste kõrval leidub kogu maal veel tänapäevalgi suur hulk pool-kodutöönduslikke ja kodutöönduslikke ettevõtteid, kus inimese lihaste jõud asendab masinaid; põllumajanduses on ikka veel ülekaalus käsitsi töötamine ja kõblas. Jaapani rentnik-põlluharija maksab mõisnikule tänapäevani naturaalrenti.

Jaapani tööstuse arenemise õige kiirest tempost hoolimata on ta toodangu üldmahult eesrindlikest kapitalistlikest maa-dest siiski maha jäänud. Terasetoodang oli Jaapanis 1942. aastal 10 miljonit tonni. Jaapani kaubandus-tööstusministee-

riumi ametlikel andmeil, mis avaldati 1945. aasta septembris, tõusis söetoodang 1941.—1942. aastal 70 miljonile tonnile, kuid langes 1944.—1945. aastal 50 miljonile tonnile. Lange-
mise tendentsi näitas ka alumiiniumi toodang — 140 000 ton-
ni vastu 1941.—1942. aastal toodeti 1945. aasta esimeses
kvartaalis ainult 6500 tonni alumiiniumi.

Jaapani naftatoodang pole märkimisväärne, kattes vaid
10% maa kogutarvitusest.

Masinaehitustööstus ei ole Jaapanis küllaldaselt arenenud
ning suurem osa masinaid ja keerulisi tehnilisi seadmeid
imporditi välismailt. Tõsi küll, pärast sõjategevuse algust
Vaikses ookeanis korraldati see tööstusharu põhjalikult
ümber.

Kõrgel arenemistasemel on Jaapanis elektritööstus; elektri-
jaamade võimsus tõusis 1940. aastal 8 miljonile kilovatile;
üle $\frac{2}{3}$ sellest võimsusest andsid hüdroelektrijaamad.

Kergetööstus aga, sealhulgas ka tekstiiltööstus, vähendas
sõja aastail tunduvalt oma toodangut. Osa kergetööstuse
masinaid ja seadmeid anti sõjatööstuse kasutusse, osa aga
läks vanametallina ümbervalamisele.

Jaapani majanduselus etendab tähtsat osa meretransport.
Oma kaubalaevastiku mahult asus Jaapan enne sõda kolman-
dal kohal maailmas. Kaubalaevastiku tonnaži hinnati 5,5 mil-
jonile tonnile. Raudteetransport seevastu etendas majandus-
elus võrdlemisi väikest osa. 1940. aasta algul oli raudteede
üldpikkus 27 000 kilomeetrit. Enamik raudteid on ühe paari
rööbastega, palju on ka kitsarööpalisi. Osa raudteedest, eriti
keskses tööstuspiirkonnas, on elektrifitseeritud.

Põllumajandus on Jaapanis äärmiselt killustatud. Üleshari-
tud põllumaa protsent kogu maapinna suhtes on Jaapanis
madalam kui mujal maailmas: see ulatub vaid 15,6 protsen-
dile. Enamikul talupoegadest on ainult väike- ja pisikrundid.
Nii näiteks oli 1929. aastal 2 509 000 põllumehel, s. o. 49,8
protsendil põlluharijate üldarvust alla 0,5 hektaari suurused
krundid. Nende „põllumeeste“ arvele langes ainult 8,4%
kogu ülesharitud põllumaast. Samal ajal aga oli jaapani
mõisnikke, kel oli maad 10 hektaari ja rohkem, 49 000, s. o.
1% kogu põlluharijate arvust, ja nende valduses oli 26,4%
kogu ülesharitud põllumaast. Seepärast on Jaapanis 70%

talupoegadest sunnitud kasutama rendimaad. Rendimaksu võetakse tavaliselt natuuras 50—60% ulatuses aastasaagist. Peale selle peavad põllupidajad suuri summasid maksma monopolistlikele kompaniidele kunstväetise eest. Ülejäänud saagist võtab riik lõviosa maksude näol. Tehnika on Jaapani põllumajanduses äärmiselt mahajäänud: maad haritakse tänapäevani kõige primitiivsemate abinõudega ja käsitsi. Moodsamaid põllutööriistu ja -masinaid võib leida ainult Hokkaido saare mõisamajapidamistes, kus mõisnikud maad välja ei rendi, vaid ise harivad oma maad.

Kogu külvipinnast on Jaapanis üle 80% teraviljakultuuride all; seejuures üle poole kogu külvipinnast on riisi all. Teistest teraviljakultuuridest tähtsaimad on nisu, oder, tatar ja kaer, mis kannavad ühist nimetust „muga“. Suurt tähelepanu on pööratud ka magusa ja tavalise söögikartuli kasvatamisele.

Karjakasvatus on Jaapanis arenenud nõrgalt. 1937. aastal oli siin vähem kui 5 miljonit karilooma, kaasa arvatud ka sead, lambad ja kitsed.

Enne sõda oli siidikasvatusel suur osatähtsus Jaapani põllumajanduses. Maailma turgude varustajana toor-siidiga püsis Jaapan esikohal, kuid sõja-aastail läks siiditööstus tagurpidi. Sama saatuse osaliseks sai ka kalandus, millel oli ennesõjaaegses Jaapanis suur osatähtsus.

Jaapani imperialism, olles oma iseloomult eriti agressiivne, nägi kapitali koondamise ja oma sisemise tugevuse tõstmise peamist allikat koloniaalsetes röövimistes. Juba ammust ajast kiindusid jaapani röövvallutajate ahned pilgud rikkale, kuid sisemistest lahkkelidest killustatud Hiinale, kelle vastu pidasid kurja nõu teisedki imperialistlikud riigid.

Juba oma kapitalistliku arenemise koidikul, aastal 1872, anastasid jaapanlased karistust kandmata hiina saared Riu-kiu. See ergutas Jaapani valitsevaid kihte edasistele vallutamistele. 1874. aastal teostasid jaapanlased sõjakäigu Formoosa saarele. Kuid Euroopa suurriikide survele olid jaapanlased sunnitud Formoosalt lahkuma ja Jaapan pidi seekord leppima Hiinalt väljapressitud kontributsiooniga. Kuid jaa-

pani agressiivse kodanluse ja jaapani militarismi plaanid läksid palju kaugemale. Jaapanlased taotlesid sissetungi Hiinasse ning valisid mandri sisemaa poole edasitungi tugi-alaks Korea, kes oli sõltuvuses Hiinast.

Jaapani intriigid Korea kuningakojas ja hiinlaste õiguste provokatsioonilised rikkumised Koreas jaapanlaste poolt põhjustasid 1894.—1895. a. Jaapani-Hiina sõja. Hiina lüüasaamise tagajärjel selles sõjas oli Hiina sunnitud tunnustama „Korea täielikku sõltumatust ja autonoomiat“, loovutama Jaapanile Formoosa saare ja Peskadori saarestiku, maksma 150 miljonit dollarit sõjakahju ning nõustuma „Veihaivei ajutise okupeerimisega Jaapani sõjajõudude poolt“ jne.

Formoosa saare pindala on 36 000 ruutkilomeerit; saare maapõuevarad on rikkalikud; saar on ühtlasi ka tähtsaks sõjalis-strateegiliseks baasiks Vaikse ookeani edelaosas. Saades Formoosa oma valdusse, ei rahuldunud jaapanlased saare rikkalike maapõuevarade ekspluateerimisega, vaid ehtasid siia sõjalise tugipunkti, kust nad teatavasti teostasid oma kallaletungi Lõunameremaadele — Indoneesiale, Briti Malaile ja teistele. Kinnitanud lõplikult kannu Formoosal, suunasid jaapani imperialistid oma pilgu uutele anastus-objektidele — Koreale, Mandžuuriale, Sahhalinile ja Kaug-Idale.

Kasutades tsaari-Venemaa nõrkust, saavutas Jaapan 1904.—1905. aasta Vene-Jaapani sõjas võidu ning sundis Venemaale peale alandava rahu. Jaapan haaras oma valdusse Lõuna-Sahhalini, kinnitas kannu Kuriili saartel ja sai mitmesuguseid eesõigusi, mis kahjustasid meie rahva huvisid Kaug-Idas. Venemaale suleti väljapääsuteed ookeani. Jaapani imperialism tugevnes märksa reparatsioonide arvel, mis ta sai Venemaalt vene sõjavangide Jaapanis ülalpidamise eest ja territoriaalsete juurdelõigete näol.

Koreas kehtestasid jaapanlased esmalt oma protektoraadi, kuid 1910. aastal annekteerisid ta lõplikult. Korea kuulutati keisririigi osaks ja otsekohe asusid jaapani imperialistid sinna tugiala rajama edasisteks kallaletungideks Hiinale ja meie Kaug-Idale. Kõrgeimat võimu teostas Koreas nagu Formoosalgi piiramatu võimuga jaapani kindralkuberner.

Korea on peamiselt põllumajanduslik maa. Jaapani andmeil on Korea 24-miljonilisest rahvastikust 72% põlluharijad.

Ülesharitud põllumaa oli jaotatud umbes järgmiselt: väike-
maapidajaile-korealastele kuulus 18% kogu ülesharitud põl-
lumaast (umbes 0,36 hektaari majapidamise kohta); mõisnike
ja kulakute valduses oli umbes 40% ja jaapanlaste kätte oli
koondatud 42% põllumaast. Selline olukord sundis enamikku
korealasi rentima maad jaapani ja korea mõisnikelt ja kula-
kutelt, makstes neile naturaarenti 50—70% ulatuses aasta-
saagist.

Korea on õige rikas maapõuevarade poolest. Süsi, raua-
maak, värviliste metallide maagid, kuld — kõike seda leidub
Koreas rikkalikult. Söelademeid hinnatakse 2 miljardile ton-
nile, rauamaagi lademeid miljardile tonnile, magnesiiti 4 mil-
jardile tonnile jne. Viimastel aastatel suurendas Jaapan tun-
duvalt maapõuevarade ekspuaterimist ja nende töötlemist
koha peal. 1944. aastal said jaapanlased Koreast 6 miljonit
tonni sütt ja umbes 6 miljonit tonni rauamaaki. Malmitoo-
dang ulatus Koreas 1943. aastal 800 000 tonnile, alumiiniumi-
toodang — ligikaudu 10 000 tonnile, tsingitoodang umbes
18 000 tonnile. Kogu tööstus oli jaapani kontsernide ja kom-
paniide käes.

Jaapani politsei, kohtud ja vanglad etendasid esmajärgulist
osa Jaapani ülemvõimu teostamisel Koreas. Üle 100 000 korea-
lase käis iga aasta läbi jaapani politsei ja žandarmeeria
puhastustulest. Jaapanlased pöörasid palju tähelepanu ka
korealaste „ideoloogilisele ümberkujundamisele“ rohkearu-
liste jaapanisõbralike seltside, koolide ja šinto usu kaudu,
mis kuulutati riigiusuks, jne. Korea rahvastiku vahel vaenu
õhutamise, teatava osa korealaste „ülesostmise“ ja nende
eelistamise abil Korea teiste rahvaste, näit. hiinlaste ees,
püüdsid jaapanlased korealasi enda poole tõmmata. Ent kõik
need vahendid ei andnud soovitud tulemusi. Korealased jäid
lõpuni vaenulikuks jaapani anastajate vastu ning abistasid
aktiivselt Punaarmee jaapani imperialistide väljakihutami-
sel Koreast.

Suur tähtsus oli Jaapani imperialistlikes plaanides antud
ka Lõuna-Sahhalinile. Tähtsa strateegilise baasina, mis sulges
Nõukogude Liidule väljapääsu Vaiksesse ookeani ja kontrol-
lis meie mereühendusi NSVL kirdeosaga, oli Lõuna-Sahha-
lin jaapanlastele hüppelauaks Nõukogude Primorjesse.

Lõuna-Sahhalini maa-ala suurus on 36 000 ruutkilomeetrit. Suur osa Lõuna-Sahhalinist on kaetud okaspuumetsadega, millede puiduhulka hinnatakse 175 miljonile tihumeetritele. Peale selle puhkab Lõuna-Sahhalini maapõues 1425 miljonit tonni sütt. Aastail 1935—1936 oli jaapanlaste söetoodang Lõuna-Sahhalinis 1,5 miljonit tonni. Teistest maapõuevaradest leidub seal kulda, elavhõbedat, vask-väävelrähka ja naftat. Rikkalikult annab Lõuna-Sahhalin veel ehituskive, nagu graniiti, dioriiti, marmorit jne.

Jaapanlaste koloniaalpoliitika tagajärjeks oli Lõuna-Sahhalini pärisrahvaste — orotšeenide ja giljakkide — väljatõrjumine ja väljasuremine ning saare asustamine jaapanlastega.

*

Esimeses maailmasõjas asus Jaapan Entente'i poolel. Ta ei võtnud aga, nagu V. I. Lenin rõhutas, „imperialistlikust sõjast otseselt peaaegu üldse osa“ (Teosed, kd. XXV, lk. 49). Kogu tema osavõtt sõjast seisis selles, et ta okupeeris saksa koloonia Tsindao Šantungis poolsaarel ning Vaikses ookeanis asuvad Karoliini, Mariaani ja Marshalli saared, millede kohta ta sai pärast sõja lõppu Rahvasteliidult mandaadi. Sõjategevusest Saksamaa vastu tegelikult mitte osa võttes kasutas Jaapan kujunenud soodsat olukorda oma positsioonide tugevdamiseks Aasia mandril.

Esimese maailmasõja ajal majanduslikult märksa tugevnenud, Hiinas juba kanda kinnitanud ja omades sõjas kasutamata jäänud tugevaid sõjajõude, tuli imperialistlik Jaapan otsusele, et on saabunud aeg oma ammuste unistuste teostamiseks — Vene Kaug-Ida vallutamiseks.

„1918. aastal, pärast nõukogude korra sisseseadmist meie maal tungis Jaapan, kasutades Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide tollaegset vaenulikku suhtumist Nõukogude maasse ning nendele toetudes uuesti kallale meie maale, okupeeris Kaug-Ida ja piinas neli aastat meie rahvast, riisus Nõukogude Kaug-Ida“ (*Stalin*). Nõukogude rahvas kihutas siis jaapani intervendid välja. Kuid jaapani imperia-

listid ei loobunud hiljemgi oma unistustest meie maid anastada. „1938. aastal tungis Jaapan uuesti kallale meie maale Hassani järve rajoonis Vladivostoki lähedal Vladivostoki ümberpiiramise eesmärgil ning järgmisel aastal kordas ta oma kallaletungi juba teises kohas, Mongoolia rahvavabariigi rajoonis Halhin-Goli lähedal eesmärgiga murda läbi Nõukogude territooriumile, lõigata läbi meie Siberi raudteemagistraal ja lõigata ära Kaug-Ida Venemaast“ (*Stalin*).

Paljude aastate jooksul pidasid jaapani imperialistid valutussõdasid ka Hiina vastu. Fabritseerides niinimetatud „kohalikke vahejuhtumeid“, alustasid jaapanlased 1931. aastal sissetungi Hiina kirdeprovintssidesse; 1932. aasta keskel okupeerisid nad kogu Mandžuuria, asutades seal marionetliku Mandžukuo riigi. Neljateistkümne aasta jooksul, mil jaapanlased Mandžuurias peremeest mängisid, muutsid nad Mandžuuria oma sõjalis-majanduslikuks baasiks ja sõjalisstrateegiliseks tugialaks edasise ekspansiooni otstarbel Aasia mandril, eriti aga sõjaks NSVL vastu. Mandžuuria valitsejad olid sõnakuulelikud marionetid jaapani militarismi käes. Kogu võimu 45-miljonilise rahvastikuga maal teostasid jaapani „nõunikud“ Jaapani poole üeläinud hiina kindralite kaudu. Mandžuurias asuva Kvantungi armee staap andis juhiseid jaapani „nõunikele“ niinimetatud „ministrite“ juures. Hiina elanikkonnalt olid võetud kõik õigused. Kümneid tuhandeid hiinlasi hukkus vanglais ja jaapani politsei piinakambreis. Mitte vähem inimesi ei viinud hauda nälg, mis sai pärast Mandžuuria vallutamist jaapanlaste poolt tavaliseks nähtuseks Mandžuuria külades.

Mandžuuria majanduselu allutati täielikult sõjalistele vajadustele. Kogu Mandžuuria tööstus oli monopoliseeritud jaapani kontsernide poolt. Põllumajanduses olid parimad maad põliselanikelt ära võetud ja jaapani kolonistidega asustatud. Maksud olid Mandžuuria talupoegadel nii kõrged, et nad olid alati võlgades. Tööloomade, inventari ja väetise puudumine ning talurahva huvipuudus külvipinna laiendamiseks, sest põllumajandussaadused tuli väheste eranditega jaapanlastele kindlate hindadega ära anda — kõik see viis põllumajanduse langusele.

Exhibi. univ. Tart.

Seepärast tervitaski Mandžuuria elanikkond nii suure rõõmuga Punaarmee — armeed-vabastajat. Seepärast hakkaski Mandžuuria elanikkond Punaarmee väeosade kohalejõudmist ära ootamata omal algatusel oma rõhujatega arveid õiendama.

*

Pidades peaaegu vahet pidamata imperialistlikke sõdasid Aasia mandril, valmistus jaapani militarism ühtlasi ka „suureks sõjaks“, mille all ta mõtles sõda Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja NSVL vastu. Nende ettevalmistuste kestel leidis agressiivne Jaapan ühise keele ka Lääne-Euroopa agressoriga — Saksamaaga. Teatavasti sõlmisid agressorid 1940. aastal kurikuulsa „komninternivastase pakti“ baasil kolmikliidu pakti. Selles paktis leppis kolm agressiivset riiki — Saksamaa, Jaapan ja Itaalia — kokku sõjaliseks koostööks maailma vallutamise otstarbel.

Kogu sõja kestel Euroopas osutas Jaapan Saksamaale aktiivset abi. Kvantungi armee koosseisu NSVL piiril suurendati Jaapani poolt miljoni meheni. Jaapan takistas meie ühendusepidamist Ameerikaga Kaug-Ida kaudu, mille tagajärjel Ameerika Ühendriikidest ja Kanadast NSVL jaoks määratud relvastuse, laskemoona ja toiduainetega tulevad laevad pidid kasutama teisi teid, millel tegutsesid saksa allveelaevad. Seetõttu tuli suurendada konvoid ja seega tõmmata osa NSVL ja liitlaste sõjalaevastikku ära teiste ülesannete täitmiselt.

Jaapan aga ei piirdunud mitte ainult fašistliku Saksamaa abistamisega, vaid valmistus ka ise energiliselt „suure sõtta“ astuma. Siseriigis võeti tarvitusele rida fašistlikku laadi abinõusid: keelati ära poliitilised parteid, sealhulgas ka parempoolsed kodanlikud parteid — „minseito“ ja „seiukai“ —, likvideeriti ametiühingud, heideti parlamendist välja vähegi opositsioonilised rahvasaadikud, kes ei nõustunud sõja edasise laiendamise poliitikaga, jne. Jaapan mobiliseeris palavikuliselt armeed, kõvendas kontrolli tööstuse üle, korraldas käitisi ümber sõjanõuete järgi, vedas intensiivselt välisriikidest ja asumaadest sisse strateegilist toormaterjali jne.

Nagu selgus Nürnbergi protsessil, oli Saksamaa ja Jaapani vahel juba ammu kokkulepe selle kohta, et Jaapan ründab Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa valdusi Vaikses ookeanis. 5. märtsil 1941 avaldas saksa relvastatud jõudude ülemjuhatus staap direktiivi sõjalise koostöö kohta Jaapaniga, mille eesmärgiks oli Jaapani kiireim lülitamine otsesesse sõjategevusse Kaug-Idas. Saksamaa otsustas kõigest jõust aidata Jaapanil tõsta oma sõjalist võimsust. See direktiiv nägi ette konkreetse sõjalise koostöö Saksamaa ja Jaapani vahel. Juba 18. märtsil 1941 kandis suuradmiral Raeder Hitleri juures toimunud nõupidamisel ette, et Jaapan valmistub Singapuri vallutama.

7. detsembril 1941 ründas Jaapan ilma sõda kuulutamata Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa valdusi Vaikses ookeanis. 1941. aasta detsembris ja 1942. aasta esimesel poolel vallutas Jaapan Vaikses ookeanis ja Lõunameremaal suured maa-alad — Filipiinid, Indoneesia, Briti Malaia ja Birma — ning ähvardas juba otseselt Indiat. Kuid kõik need jaapani militarismi esialgsed edusammud osutusid ajutisteks ja mööduvaiks, olles tingitud ainult ootamatust kallaletungist, põhjalikest ettevalmistustest ja suurte jõudude tegevusse rakendamisest. Jaapani sõjaline ja majanduslik potentsiaal oli märksa madalam Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa sõjalisest potentsiaalist. Ning pärast seda, kui Ameerika Ühendriigid olid mobiliseerinud oma armee ja sõjalaevastiku ning korraldanud oma tööstuse ümber sõjanõuete kohaselt, hakkasid jaapanlased pidevalt lüüa saama.

Juba 1943. aastal hakkas jaapani militaristlik propaganda visalt väitma, et Jaapan pidavat kaitse sõda. Kui Punaarmee hakkas tõrjuma saksa fašistlikke jõukusid läände ja sõda Euroopas astus lõppjärku, rääkis Jaapani propaganda küll veel sõprusest fašistliku Saksamaaga, aga hakkas juba igaks juhuks väitma, et sõjal Idas polevat midagi ühist sõjaga Läänes ja et neid sõdasid peetavat erinevate eesmärkidega. Jaapani poliitika ja valitsemismeetodid vallutatud maades tõendasid aga täie selgusega, et saksa fašismil ja jaapani imperiaalsel on sama iseloom ja samad eesmärgid.

Punaarmee löökide all Idast ja liitlaste armeede löökide all Läänest varises hitlerlik Saksamaa kokku. 8. mail 1945

kirjutas fašistlik Saksamaa alla tingimusteta kapitulatsioonile. Jaapani agressorid aga jätkasid vastupanu. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Hiina poolt 26. juulil 1945 tehtud ettepanekule tingimusteta kapituleeruda vastas Jaapan selle tagasilükkamisega. 8. augustil 1945 teatas Nõukogude Liit, et jäädes truuks oma liitlaskohustele astub ta sõtta Jaapani vastu. 9. augustil algas sõjategevus. 10. augustil teatas Jaapani välisminister, et Jaapan on nõus vastu võtma Potsdami deklaratsiooni 26. juulist, millega oli ühinenud ka Nõukogude Liit.

NSVL sõjaliste jõudude otsustavad löögid jaapani rööv-vallutajaile kiirendasid Jaapani kokkuvarisemist. 2. septembril 1945 kirjutati alla Jaapani tingimusteta kapituleerumise aktile.

Kuid olukord tänapäeva Jaapanis näitab, et kogu ühiskondliku ja poliitilise elu ümberkorraldamine on seal ikka veel äärmiselt kaugel Potsdami deklaratsiooni nõudmistest. Reformid, mis Jaapanis on teostatud pärast tema lüüasaamist, ei anna veel tagatisi, et Jaapan on juba asunud otsustavate demokraatlike uuenduste teele. Riiklik võim on Jaapanis tänapäevani jäänud sisuliselt samade poliitiliste ringkondade kätte, kes olid seal võimul enne kapituleerumist.

On täiesti arusaadav, et säärane „valitsus“ ei ole võimeline teostama Potsdami deklaratsiooni nõudmiste ellurakendamist Jaapani tingimusteta kapituleerumise kohta. Ta pidurdab maa tõelist demokratiseerimist. Kuni tänapäevani on Jaapanis säilinud endine administratiiv-aparaat, kus on tugevaid juuri ajanud endised militaristid, politseinikud ja fašistlikult meelestatud ametnikud. Valitsus on kurt demokraatlike parteide nõudmistele, et administratiiv-aparaat tuleb põhjalikult puhastada seal istuvaist militaristlikest jne. elementidest. Jaapani valitsevad ringkonnad ei võta tarvitusele abinõusid sõjaroimarite paljastamiseks ja kohtu alla andmiseks. Veel enam: Sidehara valitsus on asutanud komisjoni Jaapani sõjalise lüüasaamise põhjuste uurimiseks, aga roimarliku sõja algatajate ja selle sõja juhtide väljaselgitamiseks ei ole Jaapanis midagi tehtud.

Jaapani valitsus asus küll Mac Arthuri direktiivi täitmisele nelja tähtsaima kontserni — Mitsui, Mitsubisi, Sumitomo ja

Jasuda — likvideerimise kohta, kes etendasid Jaapani imperialistliku poliitika inspireerijate osa, kuid sisuliselt muutub see „likvideerimine“ Jaapani valitsuse kavades süütuks kontsernide keskjuhatuste laialisaatmiseks ja aktsiate jaotamiseks pisut suurema ettevõtjate hulga vahel. Ühtlasi teatas rahaminister Sibusava, et kontsernide likvideerimine võtab mõne aasta aega, ja välisminister Josida tähendas, et suurmonopolid „soodustasid Jaapani õitsengut“. Hoolimata Jaapani demokraatlike organisatsioonide nõudmisest konfiskeerida nende imperialistide suurettevõtted, kes töötasid sõja tarbeks ja rikastasid sõja kulul, on need ettevõtted ikka veel nende endiste omanike valduses.

Kõik see tekitab demokraatlike rahvaste hulgas rahutust veel ka seepärast, et Jaapani relvastatud jõudude desarmeerimine, mis on ülesandeks tehtud Jaapani valitsusele, toimub aeglaselt. Teatavasti on sandarmiväelt — jaapani reaktsiooni kantsilt — tänapäevani relvad ära võtmata. Veel enam: Sidehara valitsus kavatses suurendada politsei jõude 70 000 mehelt 183 000 mehele, millist sammu tuleb tõlgitseda jaapani armee ohvitseride korpuse säilitamisena. Puutumata on Jaapanis jäänud ka mõisnike poolfeodaalne maavaldus. Samuti on korraldamata jaapani talurahva tohtu võlakoo-rem riigile ja mõisnikele.

Varsti pärast kabineti moodustamist, 9. oktoobril 1945 deklareeris Jaapani peaminister parun Sidehara, et tema valitsus hakkab teostama demokraatlikku poliitikat. Välismaise demokraatliku avaliku arvamuse ja jaapani demokraatlike masside surve otsustas Sidehara valitsus 1889. aasta põhiseaduse revideerimisele võtta. Põhiseaduse revideerimise komisjoni tööd juhatas aga veel hiljuti prints Konoe, kes kuulutati hiljem Mac Arthuri poolt sõjaroimariks ja eelseisvas kohtus paljastusi kartes lõpetas 16. detsembril 1945 oma elu enesetapmise teel.

Jaapani demokraatlikud elemendid nõuavad Jaapani põhiseaduse põhjalikku muutmist, mille kohaselt kogu võim antaks üle rahvaesindusele ja parlamendi ees vastutavale valitsusele. Kuid põhiseaduse revideerimise komisjoni tööst ei ole kutsutud osa võtma ühtki jaapani demokraatlike organisatsioonide esindajat.

Jaapani valitsus kavatseb üldiselt parlamendivalimised teostada 1946. aasta esimesel poolel. Valimisseadus aga on jäänud peaaegu endiseks. Seesugune kiirustamine valimistega tuleb ilmselt kasuks jaapani reaktsioonile ja kahjuks demokraatlikele jõududele. Viimased alles hakkavad organiseeruma. Demokraatliku liikumise juhid ja antimilitaristid olid kuni viimase ajani vangis ja vabanevad alles nüüd. Seepärast on arusaadav, et valimistega kiirustamine, arvestades säilinud antidemokraatlikku administratiiv-aparaati ja vana politseikaadrit, ei soodusta demokraatlike valimiste teostamist ja laialdaste rahvahulkade vaba tahte väljendamist.

Kõigil neil põhjusil pidi praegune olukord Jaapanis vabastarmastavate rahvaste hulgas paratamatult rahutust tekitama, eeskätt nende maade rahvaste hulgas, kelle vabadust ja iseseisvust jaapani imperialistid korduvalt on ohustanud.

Kapituleerumistingimustes ettenähtud kohustuste täitmiseks Jaapani poolt on suur tähtsus kolme välisministri — Nõukogude Liidu välisasjade rahvakomissari V. M. Molotovi, Ameerika Ühendriikide riigisekretäri V. Byrnesi ja Suurbritannia välisministri E. Bevini — Moskva nõupidamisel saavutatud kokkulepeil, milledega ühines ka Hiina Kaug-Ida Komisjoni ja Liitlaste Nõukogu asutamise ja kompetentsi kohta Jaapani suhtes. Kaug-Ida Komisjonile, mis asutati endise Konsultatiiv-Komisjoni asemele, on pandud poliitilise joone, põhimõtete ja üldiste juhiste väljatöötamine, millede kohaselt peab toimuma kapituleerumistingimustega endale võetud kohustuste täitmine Jaapani poolt.

Vastutav toimetaja A. Saan.

В помощь изучающим политическую карту мира. Япония.
На эстонском языке.

Ladumisele antud 4. IV 1946. Trükkimisele antud 19. IV 1946.
Paber 56:79 cm^{1/16}. Trükiarv 10200. Trükitähti trükipoognas 36816.
Trükipoognaid 1,5. Arvutuspoognaid 1,19. MB-02598. Tellimise nr. 423.
Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

J. V.

80 kop.

A-16069

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00505209 9